

Sygn. akt V CSK 419/07

POSTANOWIENIE

Dnia 9 kwietnia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Gerard Bieniek (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z wniosku wierzyciela L. H.

przy uczestnictwie dłużnika F. A. V.

o stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 9 kwietnia 2008 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od postanowienia Sądu Apelacyjnego

z dnia 11 maja 2007 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wierzycielka L. H. we wniosku skierowanym przeciwko dłużnikowi F. A. V. wносиła o stwierdzenie wykonalności w Polsce wyroku z dnia 4 kwietnia 2005 r. Sądu I instancji w M. w Królestwie Belgii wydanego w sprawie sygn. akt [...], rep. [...] i, po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu wykonalności, nadanie temu wyrokowi klauzuli wykonalności. Jako podstawę prawną wniosku wskazała przepisy rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U.UE L z dnia 16 stycznia 2001 r. Nr 12, poz. 1, Dz. U. UE-sp. 19-4-42 ze zm.- dalej: „rozporządzenie Rady (WE) Nr 44/2001”).

Do wniosku załączony został między innymi odpis wyroku z dnia 4 kwietnia 2005 r. z uzasadnieniem Sądu I instancji w M. w Królestwie Belgii wydany w sprawie sygn. akt [...], rep.[...], nakazujący pozwanemu F. A. V. zapłaceniu powódce L. H. kwoty 130 398,58 euro z odsetkami i kosztami postępowania. W uzasadnieniu wyroku Sąd stwierdził, że strony były małżeństwem, obecnie są po rozwodzie, a podstawę roszczenia powódki stanowiła prywatna umowa jaką małżonkowie zawarli przed rozwodem, w której pozwany zobowiązał się do spłacenia wszystkich długów małżonków, na co powódka przekazała mu kwotę 24 780,35 euro, którą pozwany zobowiązał się jej zwrócić w razie nie spłacenia długów. Z uwagi na to, że pozwany nie wykonał powyższej umowy, nie spłacił długów małżonków ani nie zwrócił powódce kwoty 24 780,35 euro, a powódka musiała sama spłacić długi małżonków, na co zaciągnęła pożyczkę, Sąd uwzględnił jej żądanie zasądzenia na jej rzecz od pozwanego kwoty 130 398,58 euro. Sąd ponadto wskazał, że wydany wyrok jest zaoczny ponieważ pozwany, mimo „należytego pozwania”, nie stawił się na obu rozprawach. Wyrokowi temu Sąd w M. nadał w dniu 25 października 2005 r. klauzulę wykonalności.

Postanowieniem z dnia 12 lutego 2007 r., wydanym na posiedzeniu niejawnym bez powiadamiania wierzycielki i dłużnika, Sąd Okręgowy stwierdził wykonalność na terenie Polski wskazanego wyżej wyroku z dnia 4 kwietnia 2005 r.

Sądu I instancji w M. i nadał mu klauzulę wykonalności, po uprawomocnieniu się postanowienia o stwierdzeniu wykonalności. Jako podstawę rozstrzygnięcia wskazał przepisy rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 i stwierdził, że wnioskodawczyni zgodnie z wymogami art. 38 i 54 tego rozporządzenia wykazała wykonalność wyroku na terenie Belgii.

W wyniku zażalenia dłużnika Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 11 maja 2007 r., wydanym na posiedzeniu niejawnym bez powiadamiania wierzycielki i dłużnika, zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił wniossek. Sąd drugiej instancji wskazał, że zgodnie z art. 45 oraz art. 43 i 44 rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 sąd może odmówić stwierdzenia wykonalności tylko z powodu jednej z przyczyn wymienionych w art. 34 i art. 35 rozporządzenia. W zażaleniu dłużnik powołał się na przesłankę odmowy przewidzianą w art. 34 pkt 2 rozporządzenia, to jest nie doręczenie mu dokumentu wszczynającego postępowanie. Ponieważ z orzeczenia Sądu I instancji w M. z dnia 4 kwietnia 2005 r. wynika, że pozwany nie otrzymał pisma wszczynającego postępowanie oraz nie stawił się na posiedzenie sądowe i nie wdał się w spór, bowiem zawiadomienie doręczono mu na nieaktualny adres w Belgii, zachodzi, zdaniem Sądu Apelacyjnego, wskazana w art. 34 pkt 2 rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 przesłanka odmowy stwierdzenia wykonalności przedmiotowego orzeczenia występująca w razie nie zapewnienia pozwanemu należytej obrony jego praw w postępowaniu, w którym orzeczenie to zostało wydane.

W skardze kasacyjnej opartej na drugiej podstawie wskazanej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. wierzycielka zarzuciła jedynie naruszenie art. 43 ust. 3 rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 przez wydanie zaskarżonego postanowienia bez przeprowadzenia rozprawy i wysłuchania stron. Jako uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazała między innymi na nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym z przyczyn określonych w art. 379 pkt 5 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z uwagi na to, że zarówno wnioskodawczyni jak i Sądy obu instancji jako podstawę rozstrzygnięcia wniosku przyjęły przepisy rozporządzenia Rady (WE)

Nr 44/2001, a skarga kasacyjna zawiera jedynie zarzut naruszenia art. 43 ust. 3 tego rozporządzenia, przede wszystkim konieczne jest rozważenie, czy rzeczywiście przepisy te miały zastosowanie w sprawie.

Zakres przedmiotowy rozporządzenia określa jego art. 1, który w ust. 1 stanowi, że ma ono zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych. Natomiast zgodnie z ust. 2 lit. a, rozporządzenia nie stosuje się między innymi do „stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa”. Konieczne jest zatem rozważenie, czy przepisy rozporządzenia mają zastosowanie do stwierdzenia wykonalności w Polsce wyroku sądu innego państwa Unii Europejskiej wydanego w sprawie między byłymi małżonkami, na podstawie ugody majątkowej zawartej między nimi przed rozwodem i określającej na ich prywatny użytek sposób spłacania długów małżeńskich. Taka bowiem była podstawa faktyczna i prawna wyroku wydanego w dniu 4 kwietnia 2005 r. przez Sąd I instancji w M., którego wykonalność w Polsce miał stwierdzić polski sąd i nadać mu klauzulę wykonalności. Oceny zatem wymaga, czy był to wyrok wydany w sprawie ze „stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa”, w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a rozporządzenia Rady(WE) Nr 44/2001, czy w zwykłej sprawie cywilnej, w rozumieniu art. 1 ust. 1 rozporządzenia.

Rozporządzenie nie definiuje spraw ze „stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa”. Nie czyni tego również konwencja brukselska ani konwencja lugańska, które zawierają taką samą lub bardzo zbliżoną regulację. Na tle konwencji brukselskiej w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz doktrynie międzynarodowej wskazano, że użyte w konwencji pojęcia powinny być interpretowane w sposób swoisty i autonomiczny. Europejski Trybunał Sprawiedliwości w orzeczeniach z dnia 14 października 1976 r. (RS 29/76), z dnia 22 lutego 1979 r. (RS 133/78) oraz z dnia 16 grudnia 1980 r. (RS 814/79) stwierdził, że prawo żadnego z państw uczestniczących w konwencji nie jest właściwe dla wykładni pojęcia „sprawy cywilne i handlowe” użytego w art. 1 konwencji (także w rozporządzeniu), które należy traktować autonomicznie i przy jego wykładni brać pod uwagę określone cele konwencji, jej systematykę oraz ogólne i powszechne zasady prawa wynikające z całości krajowych systemów prawnych (komentarz do art. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001, LEX/EI

2004). Zgodnie z powszechnym stanowiskiem doktryny takie same zasady należy stosować przy wykładni pojęcia spraw „ze stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa” użytego w art. 1 ust. 2 lit. a rozporządzenia, co oznacza konieczność dokonania jego wykładni w sposób samoistny i autonomiczny na gruncie przepisów rozporządzenia, bez odwoływania się do wykładni tych pojęć przyjętej na tle ustaw krajowych.

W dotychczasowym orzecznictwie zarówno Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości jak Sądów Najwyższych poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej przyjmowano szeroką interpretację tego sformułowania, wyłączając stosowanie rozporządzenia (konwencji brukselskiej i lugańskiej) we wszystkich sytuacjach, gdy wyrok sądu dotyczył małżonków lub byłych małżonków i oparty był na z szeroko rozumianych stosunkach majątkowych małżeńskich wynikających z samego małżeństwa lub rozvodu. Przykładem takiej wykładni jest orzeczenie ETS z dnia 27 lutego 1979 r. (RS 143/78) wydane w sprawie Jacques de Cavel przeciwko Louise de Cavel (Zb. Orz. 1979, s. 1055), w którym Trybunał stwierdził, że pojęcie spraw „ze stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa” obejmuje nie tylko stosunki majątkowe przewidziane w niektórych systemach prawnych specjalnie i wyłącznie dla stosunku prawnego małżeństwa, ale również wszystkie stosunki prawnomajątkowe, wynikające bezpośrednio z małżeństwa lub jego rozwiązania. W wyroku z dnia 31 marca 1980 r. (RS. 25/81) ETS wyłączył stosowanie konwencji brukselskiej w sporze dotyczącym zarządzania przez męża prywatnym majątkiem żony (komentarz do art. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001, LEX/EI 2004), a w wyroku z dnia 27 lutego 1997 r. (RS. 220/95 sprawa A. van den Boogard przeciwko P. Lumen) stwierdził, że jeżeli celem zasądzenia świadczenia w wyroku rozwodowym jest podział majątku między małżonkami, wówczas konwencja brukselska nie ma zastosowania, natomiast jeżeli zasądzenie świadczenia nastąpiło w celach alimentacyjnych, stwierdzenie wykonalności następuje w trybie tej konwencji (Zb. Orz. 1997 r., s. I - 1147).

Taką samą, szeroką wykładnię pojęcia spraw ze „stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa” przyjmują też sądy krajowe, czego przykładem jest orzeczenie austriackiego Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1999 r. 2 Ob. 288/99p stwierdzające, że konwencja lugańska nie ma zastosowania w sprawie,

w której powód - były mąż dochodził od pozwanej- byłej żony roszczeń regresowych z tytułu niewykonania ugody rozwodowej, w której małżonkowie uzgodnili, że pozwana będzie głównym dłużnikiem, a powód gwarantem zaciągniętego przez małżonków kredytu bankowego. Pozwana nie wywiązała się z zobowiązania przyjętego w tej ugodzie, powód musiał spłacić kredyt i wystąpił przeciwko pozwanej z roszczeniem regresowym, które sąd uwzględnił. We wskazanym orzeczeniu Sąd Najwyższy uznał, że sprawa ta jest sprawą „ze stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa”, bowiem pojęcie to nie odnosi się tylko do ustrojów majątkowych małżeńskich przewidzianych w systemach prawa krajowego lecz obejmuje wszelkie stosunki majątkowe wynikające bezpośrednio z małżeństwa lub jego rozwiązania (Trzecie sprawozdanie na temat krajowego prawa precedensowego dotyczącego konwencji z Lugano- Komentarz do art. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001, LEX/EI 2004 r.).

Także francuski Sąd Kasacyjny w orzeczeniu z dnia 8 czerwca 2004 r. (Lacombe v. Bourotte 2005 I.L.Pr 9) dokonał szerokiej wykładni omawianego pojęcia uznając, że przepisy rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 nie mają zastosowania do roszczeń wynikających z umowy regulującej warunki separacji małżonków, na podstawie której miało dojść do przeniesienia na rzecz jednego z małżonków części udziałów w spółce prowadzonej wspólnie przez małżonków.

Stanowisko opowiadające się za autonomicznym i szerokim rozumieniem pojęcia „stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa” użytego w art. 1 ust. 2 rozporządzenia Rady(WE) Nr 44/2001 dominuje także w literaturze europejskiej, w której przyjmuje się, że między innymi wszelkie porozumienia prawnomajątkowe zawierane przez małżonków z okazji rozwodu zawsze tworzą „stosunki majątkowe wynikające z małżeństwa”, a zatem do spraw, w których orzeczenie sądu zapadło w uwzględnieniu roszczeń wynikających z takich porozumień, przepisy rozporządzenia nie mają zastosowania.

Stanowisko to należy podzielić. Rozporządzenie, podobnie jak konwencje brukselska i lugańska, dotyczy jurysdykcji, uznawania i wykonywania tylko orzeczeń sądowych wydanych w sprawach cywilnych i handlowych, co wprost wynika z jego tytułu oraz art. 1 ust. 1. Choć sprawy wynikające ze stosunków

majątkowych małżeńskich należą do szeroko rozumianych spraw cywilnych, jednak ich charakter jest zdominowany przez element małżeński i rodzinny, a więc prywatny i osobisty. Często stosunki takie oddziałują tylko na sytuację majątkową między małżonkami lub byłymi małżonkami i nie mają wpływu na stosunki majątkowe osób trzecich. Celem rozporządzenia jest ujednoczenie i ułatwienie wykonania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, a jego preambuła wskazuje, że chodzi w istocie o ułatwienie swobody działalności ludzkiej o charakterze majątkowym podejmowanej na gruncie gospodarczym, zawodowym i handlowym. Szczególne regulacje zawarte w rozporządzeniu uzasadnione są charakterem spraw, w jakich mają być stosowane: spraw handlowych, gospodarczych, majątkowych wynikających ze stosunków cywilnych do jakich dochodzi z reguły między nie związanymi ze sobą więzami osobistymi podmiotami prawa cywilnego i handlowego. Regulacje takie natomiast mogą nie być nie tylko konieczne, lecz także odpowiednie dla rozwiązywania problemów wykonania orzeczeń sądowych w sprawach majątkowych małżeńskich, gdzie dominuje element stosunków osobistych między małżonkami lub byłymi małżonkami, a orzeczenie z reguły oddziałuje tylko na sferę ich praw majątkowych.

Dlatego w zgodzie ze wskazanym wyżej orzecznictwem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz sądów krajowych i poglądami doktryny należy uznać, że stosownie do art. 1 ust. 2 lit. a rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001, rozporządzenie to nie ma zastosowania do orzeczeń sądowych zapadłych w wyniku rozpoznania roszczeń byłych małżonków wynikających z umowy regulującej między nimi zasady spłaty po rozwodzie długów zaciągniętych w czasie trwania małżeństwa. Orzeczenia takie należy bowiem uznać za podjęte w sprawach ze stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa, w rozumieniu wskazanego wyżej przepisu.

Z uwagi na to, że wyrok Sądu I instancji w M. w Królestwie Belgii z dnia 4 kwietnia 2005 r. sygn. akt [...] rep.[...], będący przedmiotem wniosku o stwierdzenie wykonalności i nadanie klauzuli wykonalności, został wydany w takiej właśnie sprawie, do rozpoznania wniosku nie miały zastosowania przepisy powyższego rozporządzenia, a zatem jedyny kasacyjny zarzut naruszenia art. 43 ust. 3 tego rozporządzenia, jako bezprzedmiotowy, jest nieskuteczny.

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany podstawami zaskarżenia, poza które nie może wykraczać, jednak bierze pod uwagę z urzędu nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji. Dlatego konieczne jest odniesienie się do twierdzenia skarżącej dotyczącego nieważności postępowania przed Sądem Apelacyjnym z przyczyn określonych w art. 379 pkt 5 k.p.c., które, choć nie przybrało postaci zarzutu kasacyjnego, jednak podlega ocenie Sądu Najwyższego w ramach art. 398¹³ § 1 k.p.c. Twierdzenie to jest nieuzasadnione.

W rozpoznawanej sprawie miały zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące wykonalności orzeczeń sądów zagranicznych zawarte w tytule II części czwartej, bowiem zgodnie z art. 1 lit. a i b rozporządzenia Rady(WE) Nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (Dz.Urz.WEL 338 s. 1), przepisy tego rozporządzenia również nie miały zastosowania, podobnie jak przepisy konwencji lugańskiej (art. 1 ust. 1 konwencji), a Polska i Belgia nie są związane żadnymi innymi umowami dwustronnymi, które regulowałyby postępowanie o stwierdzenie wykonalności orzeczeń takich, jakiego dotyczy wniosek.

Zgodnie z art. 1151 k.p.c. o wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego orzeka w pierwszej instancji sąd okręgowy w składzie trzech sędziów zawodowych po przeprowadzeniu rozprawy. W rozpoznawanej sprawie doszło do naruszenia tego przepisu przed Sądem Okręgowym, jednakże uchyla się to spod kontroli Sądu Najwyższego wobec braku odpowiedniego zarzutu kasacyjnego w tym przedmiocie i wobec tego, że Sąd Najwyższy z urzędu bierze pod uwagę tylko nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji (porównaj między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1997 r. I CKN 825/97, OSNC z 1998 r. nr 5, poz. 81, z dnia 10 lutego 1998 r. II CKN 600/97, OSP 1999 r., nr 3, poz. 58 i z dnia 16 listopada 2006 r. II CSK 143/06, nie publ.). Przed Sądem drugiej instancji nie doszło natomiast do podniesionej przez skarżącą nieważności postępowania, bowiem zgodnie z art. 1151 § 2 i art. 367 § 3 w zw. z art. 397 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny rozpoznał zażalenie dłużnika na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów zawodowych, a zatem zarówno skład sądu jak i rodzaj posiedzenia odpowiadał wymaganiom ustawowym

Biorąc wszystko to pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.